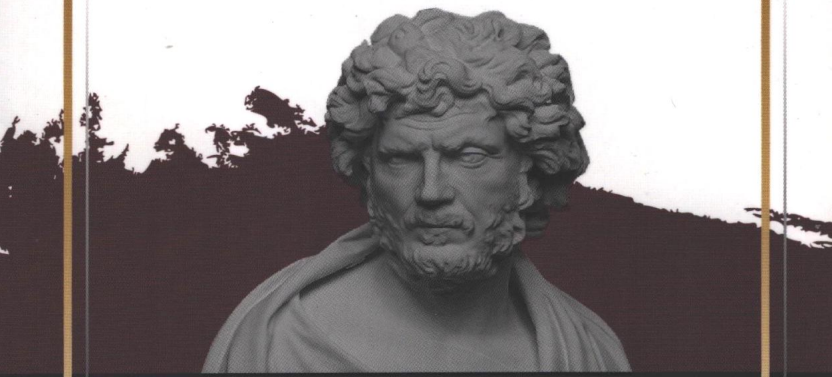
ANTİKÇAĞ BİLGELERİNDEN ÖĞÜTLER

İNSAN NASIL ÖZGÜR OLUR?

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin

Epiktetos

SAY

Furkan Akderin

1980 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 2000 yılında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Eskiçağ Tarihi bölümünde Eski Yunanca ve Latince eğitimine başladı. 2009 yılından itibaren, başta Sabancı Üniversitesi ve ÇEVBİR olmak üzere çeşitli eğitim kurumlarında Latince dersleri verdi, aynı zamanda 2001 yılından itibaren Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu başkanlığında Kuzey Likya-Pamfilya bölgesinde yürütülen epigrafik yüzey araştırmalarına katıldı. Türkçeye kazandırdığı eserler arasında Platon ve Aristoteles'in yapıtları ile *Latince Sözlük* (Say Yay., 2012) bulunmaktadır.

İNSAN NASIL ÖZGÜR OLUR?

Epiktetos

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

SAY

Say Yayınları
Antikçağ Bilgelerinden Öğütler

İnsan Nasıl Özgür Olur? / Epiktetos
Özgün adı: *Enchiridion*

ISBN 978-605-02-0845-0
Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin
Editör: Sinan Köseoğlu
Kapak ve sayfa tasarımı: Artemis İren

Baskı: Dörtel Matbaacılık
Zafer mah. 147. Sk. 9-13A
Esenyurt/İstanbul
Tel.: (0212) 565 11 66
Matbaa sertifika no: 40970

1. baskı: Say Yayınları, 2021

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari
www.instagram.com/sayyayincilik

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Epiktetos'un Yaşamı, Eserleri ve *İnsan Nasıl Özgür Olur?* Üzerine 7

İnsan Nasıl Özgür Olur? 15

Ek Okuma Listesi 57

EPİKTETOS'UN YAŞAMI, ESERLERİ VE *İNSAN NASIL ÖZGÜR OLUR?* ÜZERİNE

Epiktetos muhtemelen MS 50 yılında ve yine muhtemelen Frigya'daki Hierapolis kentinde dünyaya geldi. Ailesinin kendisine verdiği isim bilinmemektedir. Yunanca Epiktetos ismi "kazanılmış", "elde edilmiş" gibi anlamlara gelmektedir. Epiktetos gençliğini Roma'da Neron tarafından azat edilmiş zengin bir köle olan Epaphroditos'un yanında köle olarak geçirdi. Gençlik döneminden itibaren felsefeyle ilgilendi ve sahibinin de izniyle Musonius Rufus'un yanında Stoacı felsefeyle ilgilendi. Epiktetos'un bacağında bir sakatlık bulunmaktaydı. Kimi yazarlara göre efendisi tarafından bilinçli şekilde bacağı kırılmıştı, ancak Simplicius gibi yazarlar ise Epiktetos'un sakatlığının doğuştan geldiğini, Epaphroditos'un ise kendisinin çalışmalarını destekleyen bir efendi olduğunu belirtirler.

Neron'nun ölümünden (MS 68) kısa bir süre sonra Epiktetos azat edildi ve Roma'da felsefe eğitimi

vermeye başladı. MS 93 yılında İmparator Domitianus Roma'daki bütün filozofları sürgün etmeye karar verince Epiktetos da Yunanistan'da Epir civarında yer alan Nikopolis kentine giderek bir felsefe okulu kurdu. Bu okul o kadar ün kazandı ki İmparator Hadrianus tarafından bile ziyaret edildi. En ünlü öğrencisi olan Flavius Arrianos da ünlü "Sohbetler" isimli eserini Epiktetos'un derslerinde aldığı notlarla yazdığını belirtmiştir.

Epiketos, Stoacı felsefeye uygun olarak çok az eşyasıyla, büyük bir sadelik içinde yaşamını sürdürdü. Çok uzun bir süre boyunca yalnız yaşadı, ancak yaşlılığında bir arkadaşının çocuğunu aksi takdirde ölüme terk edileceğini bildiği için evlatlık olarak yanına aldı ve bir kadının yardımıyla kendisini büyüttü. MS 135 civarında Nikopolis kentinde öldü.

Epiktetos'un kendisinin yazdığı bir eseri bulunmamaktadır. Derslerinin özetleri öğrencisi Arrianos tarafından MS 108 yılı civarında derlenmiştir, bu derlemeler daha çok "Söylevler" ismiyle bilinmektedir. Bu eserin orijinali sekiz kitaptı ve dördü günümüze ulaşmıştır. Çevirisini sunduğumuz Enchiridion ise yine Arrianos tarafından derlenen kısa bir Stoacı etik tavsiyeler el kitabıdır. İçeriğin çoğunluğu Söylevler metninden türetilmiş olsa da bu kitap bir

özet değil pratik ilkelerin bir derlemesi olarak kabul edilmelidir. Arrianos bütün dikkatini Epiktetos'un felsefeyi günlük hayata uygulayan çalışmasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla kitap her koşulda zihinsel özgürlük ve mutluluğa ulaşmanın yolunu gösteren bir kılavuzdur.

Çeviride *Epictetus: Discourses, Books 3-4. The Enchiridion* (Loeb Classical Library No. 218) başlıklı çalışma temel alınmış, aynı zamanda metnin yorumlanmasında *The Enchridion* (yazan Epictetus, çeviren Thomas W. Higginson, The Liberal Art Press, New York, 1948) başlıklı çalışmaya da sıklıkla başvurulmuştur. Yunanca isimlerin yazımlarında orijinalleri muhafaza edilmiş, sadece Yunanistan, Atina gibi Türkçeye yerleşmiş olan kelimeler okunuşun akıcılığını kaybetmemesi adına Türkçeleştirilerek verilmiştir.

Epiktetos'un Özgürlük Anlayışı Üzerine

Stoacı etikle sorumluluk düşüncesini, kendisinin ahlaki kişilik (prohairesis) kavramına dayanan bir özerklik ve içsel özgürlük düşüncesine dönüştürmek için çalışmış olan Epiktetos en çok tutku, istek ve arzulardan bağımsızlık anlamında özgürlüğün ve değişmez bir kader yoluyla belirlenmiş bir dün-

ya karşısında tevekkülün önemine vurgu yapmıştır. Üstelik bütün bu ana düşünceleri, tıpkı kendisine örnek aldığı Sokrates gibi, hayatında cisimleştirmek için ölümüne mücadele etmiştir. Gerçekten de Zenon'un moral tutumunu, en aşırı kadercilik ve bir tevekkül ya da başa gelene sabırla katlanma felsefesine taşıyan Epiktetos, ahlaki bir yaşamın nihai hedefi olarak mutluluğa nasıl ulaşılabileceği sorusuna bir yanıt aramaktaydı. O, aradığı yanıtı belirli bir özgürlük ve bilgelik anlayışında buldu. Epiktetos, özgürlükten insanın dış dünyanın bütün baskı, zorlama ve belirlemelerine rağmen, aklın iç tutarlılığını ve ruhun içsel barışını sürdürebilmesini anlıyordu. O, bunun için insanın bedeninin aşırı istek, arzu ve ihtiraslarından vazgeçmesi gerektiğini öne sürdü. Onun gözünde, her şeyin insanların arzularına göre olup bitmesini değil de olduğu gibi olmasını istemek doğru ve ahlaki bir hayat için vazgeçilmez bir zorunluluktu. Epiktetos açısından özgürlük, iç dünyayı dış dünyada olup bitenlere karşı korumaktan, doğaya uygun yaşamaktan başka bir şey değildi.

Epiktetos'a göre insanın elinde olmayan şeylerin bir kısmı doğrudan doğruya kadere, Tanrıya bağlıdır. İnsanın Tanrıdan gelen şeylere katlanmak için yaratıldığını söyleyen Epiktetos'un bu anlayışına

göre, insan bir dramdaki aktöre benzer. Dünya ve dünyanın tarihiyle ilgili bu dramda, insan yalnızca bir oyuncudur. Oyuncu oynayacağı rolü seçemez, dekora, oyunun kendisine etkide bulunamaz. Tanrı ya da akıl ilkesidir ki her insanın bu tarih içinde ne olacağını belirler. Dünya sahnesinde bir tiyatro eserindeki oyuncuya benzeyen insan, hiçbir etkide bulunamayacağı şeyler karşısında kayıtsız kalmak durumundadır. Onun kontrol edebileceği tek bir şey vardır: Kendi tavır ve tutkuları. O, bir başkasına daha iyi bir rol verildiği için kıskançlık duymamalı, makyajı yapan burnunu çirkin gösterdiği için kendisini aşağılanmış hissetmemelidir. Yani, insan kendisine ne verilmişse onunla yetinmeli, erişemeyeceği, sahip olamayacağı şeyler için açlık, kıskançlık duymamalıdır. Bütün bu duygular onu mutsuz kılar. Öyleyse, yapılması gereken şey, akla uygun olmayan duygular, tutkular karşısında, kişinin güçlü olması, bağımsızlığını kazanmasıdır.

Başımıza gelen ve felaket zannettiğimiz durumların hepsinin Tanrıdan kaynaklandığını söyleyen Epiktetos'a göre, ilahi aklın bizim için istedikleri, bizim kendimiz için istediklerimizden daha hayırlıdır. Bu konuda ilahi adalete güvenmek, ona itiraz ve isyan etmemek gerekir. Çünkü Epiktetos'a göre

bizim dışımızdaki dünyada kötü diye bir şey yoktur. Kötülük bizim olaylarla ilgili yorumlarımızdadır. Bu yüzden, biz olayların dilediğimiz gibi olmasını beklememeli, nasıl geliyorlarsa, öyle gelmesini istemeliyiz. İnsan böyle yaptığı takdirde, her daim mutlu olur.

Epiktetos, ahlak alanının dışında olup biten şeyler için iyi-kötü kavram çifti ile değerlendirilecek hiçbir şey bulunmadığı kanaatindeydi. Ona göre, bize sunulmuş olan sağlık ve zenginliği elde tutmaya gayret etmek elimizdedir ama bunları elde etmek bizim elimizde değildir. Örneğin insanın yaşamı kendisine ait değildir; Tanrıya aittir. Erdemli insan dış dünyada önceden sahip olduğu ama artık elinde olmayan şeyler için onları kaybettiğini söylemez; onları geri verdiğini söyler. Ona göre insanın kontrolünün dışındaki her şey ahlakın da dışında olmak durumundadır.

Ölüm, fakirlik ve hastalık korkusunun da insanı alçaltan ve mutsuzluğa sebep olan unsurlardan olduğunu savunan Epiktetos için ölüm bizatihi kötü değildir ama onu kötü gösteren bizim ölüm hakkındaki görüşümüzdür. Ona göre, insanlar ölümden, fakirlikten ve hastalıktan korkarsa hem mutsuz olur hem de alçalır. İnsanın ölümü her daim göz önün-

de tutması gerektiğini, bunun da nedeninin ölümün korkunç bir şey değil de gerçek olması olduğunu söyleyen Epiktetos, insanın ölümü düşünmediği takdirde, her adımda kırılacağını, incineceğini ya da inciteceğini belirtir. Ona göre, nasıl ki bir insan bir kimseden ödünç aldığı bir şeyi zamanı geldiğinde sahibine iade ediyorsa, o an emanet olarak tuttuğu canını da sahibine zamanı geldiğinde iade etmesi gerekir.

Epiktetos da insan yaşamının nihai amacının bir apathia, dışsal ve arızi hiçbir şeyden etkilenmeme, bir içsel huzur hali olduğunu söyledi. Bu iç huzuru sağlamaya yönelik bütün çabalar, ona göre insanın isteklerini yok etmesi veya etkisiz kılması ile amacına ulaşabilir. Onun istek ve arzularla anlatmak istediği ise zorunlu fiziki ihtiyaçların karşılanması yönünde bir istek değildir. Bu yüzden, o, dünyadan el etek çekmeyi önermez; tam tersine o isteklerden vazgeçmeyle, insanın doğasına yani aklına uygun bir hayat yaşamasını anlatmak ister. Bu, insanın akla aykırı gelişmelerin temelinde yer alan aşırı isteklerden ve tutkulardan kurtularak duygularını kontrole alması, acı ve elem verici duygulara kapılmamasıyla olur. Bunu gerçekleştirecek kişi de bilge ve erdemli insandır. Çünkü erdemli insan Epiktetos'a göre, bu

Epiktetos

aşırı istek ve ihtiraslardan kurtulmuş olan kişidir. Ona göre, insanı mutsuz kılan şeyler, dünya malına aşırı tamah ve bunları elden kaçırmaktan dolayı yaşanan kızgınlık ve korkulardır. Bundan ancak bir kabullenme, bir razı olma ve şikâyet etmeme durumuyla, gerçek bir tevekkülle kurtulabiliriz. İdeallerimiz için özgürlüğümüzü satmamak, ahlaki kişiliğimize zarar vermemek gerekir. Bu yolda, insana en önemli rehber, aklın ya da ruhun ilacı olan felsefedir. O, işte bu bağlamda gerçekten de "başına gelen felaketler yüzünden başkasını itham etmek cahilin yapacağı iştir" demekteydi.

İNSAN NASIL ÖZGÜR OLUR?

1.

Dünyada bazı şeyler gücümüz dahilindedir, bazı şeyler değildir. Gücümüz dahilinde dediklerimiz düşüncelerimiz, amaçlarımız, arzularımız, öfkelerimiz, yani kısaca söylemek istersek kendimize ait olan şeylerdir. Gücümüz dahilinde olmayanlar ise bedenimiz, sahip olduğumuz mallar, şöhretimiz, görevlerimizdir, yani kısaca söylemek istersek kendimize ait olmayan şeylerdir.

Gücümüz dahilinde olan şeyler doğaları gereği özgür şeylerdir, herhangi bir şey onları engelleyemez ya da durduramaz. Gücümüz dahilinde olmayanlar ise çeşitli zayıflık, bağımlılık ve kısıtlılıklar içinde bulunurlar.

Eğer doğaları gereği bağlı olanları özgür ya da başka birisine bağlı olanları sana bağlı zannediyorsan her aşamada sorunlarla karşılaşacaksın, öfkeleneceksin, kırılacaksın ve tanrılardan ve insanlardan şikâyetçi olacaksın. Oysaki sana ait olanları kabul eder, başkalarına ait olanların da başkasının oldu-

ğunu kabul edersen bu durumda insanlar sana istediklerini yaptıramadıkları gibi senin de istediğin gibi davranmana engel olamayacaklar. Bu sayede hiç kimsede kusur bulmayacaksın ve hiçbir şeyi isteğin dışında yapmak zorunda olmayacaksın. Başka insanlar sana kötü bir şey yapamayacak, düşmanın olmayacak ve sen de zarar göremeyeceksin.

Böylesine büyük şeyleri diliyorsan en küçük bir eğilimin bile seni sıradan isteklere götürmesine engel olmalısın. Bunun için kendi varlığın dışındaki her şeyi bırakman ve bazı şeyleri de başka bir zamana ertelemen gerekir. Bu büyük şeylerle beraber eğer zenginlik, mal, mülk de arıyorsan bunları alamayabilirsin. Bütün bunlara sahipsen ve aynı zamanda güç ve servet sahibiysen birinci gruptakileri ararken ikinci gruptakileri kaçırabilirsin ve böylece mutluluk ve özgürlüğü verebilecek birkaç şeyi de kaybetmiş olursun.

Bundan dolayı her gün o korkunç görüntünün karşısına çıkıp "sen bir hayalsin ve göründüğün gibi değilsin" demeye hazırlan. Daha sonra onu iyice incele. Bu incelemede özellikle sana acı veren şeyin gücümüz dahilinde olup olmadığını değerlendir. Bu acı çekilen şey gücümüz dahilinde olmayan şeylerden biriyse o zaman kuşkusuz hemen "bu bana ait bir şey değil" demelisin.

2.

İsteklerinin amacı istediklerini elde etmek, korkularının amacı da korktuğun şeyleri engellemektir. Bir insan istediğini elde edemiyorsa mutsuzdur, korktuğunu yaşayan da zavallıdır. Eğer gerçekten de çıkarına uygun olmayan bir şeyden uzak durmayı başarıyorsan çekindiğin hiçbir şeye maruz kalmazsın. Ancak ölümden, hastalıktan ya da fakirlikten korkuyorsan zavallı duruma düşersin. Bu nedenle korkuların farklı olsun. Gücümüz dahilinde olmayanlar yerine gücümüz dahilinde olanlardan kork. Şimdilik herhangi bir istekte bulunma. Çünkü eğer gücümüz dahilinde olmayan şeylerden bir istekte bulunacaksan zaten mutsuz olacaksın. Gücümüz dahilinde olanlardan ise hangilerinin istenmeye uygun olduğunu bilemiyorsun. Bunu bilebilmek için uzak durman ya da araman gereken şeyleri araman ya da onlardan uzak durman gerekir. Ancak bunları yaparken her zaman sakince ve acele etmeden ve ölçülü bir şekilde hareket etmelisin.

3.

Seni eğlendiren, ihtiyaçlarını karşılayan yani sevdiğin her şeyin doğasının nasıl olduğunu sorgulamalısın. Öncelikle en küçük şeylerden başlamalısın.

Eğer topraktan yapılan bir çömlekten hoşlanıyorsan bunun sadece bir çömlek olduğunu bilmelisin. Kırılırsa da üzülmezsin. Çocuklarını ya da karını kucakladığın zaman onların bir ölümlü olduklarını aklından çıkarma. Bu sayede ölürlerse üzülmezsin.

4.

Hangi işi yapacaksan onun doğası hakkında düşün. Örneğin hamama gidiyorsan orada nasıl davranıldığını düşün. İnsanlar birbirlerine su sıçratırlar, itişirler, küfürler ederler ve burada çok sayıda hırsızlık olayı yaşanır. İşe başlamadan önce "yıkanacağım, ancak aynı zamanda kendi varlığımla ve irademle uygun bir şekilde hareket edeceğim" dersen yapmak istediğini daha güvenli bir şekilde gerçekleştirirsin. Diğer olaylarda da aynı şey geçerlidir. Bu sırada bir şeyler yıkanmana engel olursa kendi kendine şöyle dersin: "Amacım sadece yıkanmak değildi ki aynı zamanda irademi doğayla uyumlu tutmak da istemiştim. Hamamda yaşananlara kızsaydım bu şekilde davranmış olmazdım."

5.

İnsanların üzülmelerine neden olan şey nesneler ya da olay değildir, bunlar hakkındaki düşünceleridir.

Örneğin ölüm bir felaket değildir, öyle olsaydı zaten Sokrates de benzeri şekilde yaklaşacaktı. Ancak asıl felaket ölümün bir kötülük ya da felaket olduğuna yönelik düşüncedir. İşte bu nedenle bir işe kalkışırken rahatsız ediliyorsak, engelleniyorsak ya da acı çekiyorsak kendimiz dışında birisini suçlamamalıyız, suçlanabilecek olan kendi düşüncelerimiz ya da kanaatlerimizdir.

Yaşadığı felaketten ötürü bir başkasını suçlamak ancak cahillerin yapacağı türden bir davranıştır. Sadece kendisini suçlayan insan artık bilgeliğe ulaşmaya başlayan insandır, ne kendisini ne de bir başkasını suçlayan ise bilge bir insandır.

6.

Kendinden kaynaklanmayan özelliklerinle asla övünmemelisin. Bir at kendi kendine "ben güzelim" diyerek övünüyorsa bunu kabul edebiliriz. Ancak sen kendi kendine "güzel bir atım var" dersen bu durumda güzel bir ata sahip olmakla övünüyorsundur. Burada ne sana ait? Bu görüntü karşısındaki hareketlerin. Yani görüntülere karşı doğayla uyum sağlayabiliyorsan o zaman övünmen doğru olur, çünkü bu durumda kendine ait bir güzellikten dolayı övünüyorsundur.

7.

Bir deniz yolculuğuna çıktın ve gemi bir limana uğradı diyelim. Su almak için gemiden ayrıldığında yolda karşına çıkan midye kabukları ya da mantarları toplayabilirsin. Ancak aklın her zaman gemide olmalıdır. Sık sık gemiye doğru bakıp kaptanın seni çağırıp çağırmadığını kollamalısın. Eğer kaptan çağırıyorsa seni elleri bağlı bir koyun gibi gemiye atmamaları için elindeki işi bırakıp hemen gemiye dönmelisin. Yaşamda da benzeri bir durum söz konusudur. Midye kabuğu ya da mantar yerine karın ya da çocukların varsa benzeri bir durumdasındır. Ama kaptan seni çağırınca gitmelisin. Bunu yaparken elindeki her işi bırakmalısın, öte yandan biraz yaşlıysan da gemiden fazla uzaklaşmamalısın.

8.

Yaşamda karşılaştığın şeylerin dilediğin gibi olmasını isteme. Nasıl iseler onları öyle kabul et! Bu sayede her zaman mutlu olursun.

9.

Hastalıklar bedene engel oluştururlar. Ancak iradeye engel olamazlar. Topallık bacak için bir sorun oluştursa da iradeye engel olamaz. Yaşayabileceğin

YAŞAMDA KARŞILAŞTIĞIN ŞEYLERİN DİLEDİĞİN GİBİ OLMASINI İSTEME. NASIL İSELER ONLARI ÖYLE KABUL ET! BU SAYEDE HER ZAMAN MUTLU OLURSUN.

diğer şeyler için de benzeri şekilde yaklaşmalısın. Bu türden olayların gerçekten kendine değil başka bir şeye engel olduklarını göreceksin.

10.

Başına gelen her kötü olayda önce içine çekil, ardından da bundan yararlanmak için hangi fırsatlara sahip olduğunu düşün. Eğer güzel birisini görürsen bunun isteklerine karşı koyma gücü olduğunu anlayacaksın. Bir güçlükle karşılaştığın zaman cesareti bulacaksın. Birisi küfür ya da hakaret ederse o zaman da sabrı bulacaksın. Eğer bunları alışkanlık haline getirirsen bu görüntüyle seni bunaltamayacaklardır.

11.

Bir şeyi kaybettiğin zaman ne olursa olsun onu kaybettim deme, bunun yerine onu geri verdim de. Çocuğunu kaybetsen ya da karın vefat etse aynı şeyi söyle, çünkü onu geri verdin. Mülkünü mü aldılar? O zaman da geri verdim de. Aynı zamanda onu elimden alan kötü bir insandı diyebilirsin. Bunları sana verenin hangi yöntemi kullanarak geri aldığının bir önemi var mı? O şey sende kaldığı zaman bir yolcunun handa kalması gibi sana ait olmayan bir şeyden sadece yararlanmaya bak.

12.

Bilgeliğe ulaşmak istersen işlerini bırakacağını ve yiyecek yemek bulamayacağını düşünme. Kölelerini cezalandırmazsan gittikçe küstahlaşacaklarını düşünme.

Endişe içinde ve acı çekerek bolluk içinde yaşamaktansa korkulardan ve sıkıntılardan kurtularak açlık içinde ölmek daha iyidir. Sefalet içinde kalmandansa kölenin küstah ve hain olması yeğdir. Bu nedenle öncelikle küçük işlerle başla. Yağına ya da şarabına zarar verdikleri zaman kendi kendine de ki: "Huzurun karşılığı budur. Hiçbir şey bedava olmaz." Köleni çağırdığın zaman seni duymayabilir ya da duysa da istediğin şeyi yapmayabilir. Sabırlı davrandıkça kölenin iyice şımaracağını ve asla söz dinlemeyeceğini düşünebilirsin. Ancak onun gücünün seni rahatsız etmesi köle için iyi olmadığı gibi senin için de istenmeyen bir durumdur.

13.

Bilgeliğe ulaşmak istiyorsan dış dünyayla ilgili konularda aptal ve akılsız görünmekten çekinme.

Bilge görünme. Bazı insanların gözünde hiçbir şey bilmeyen bir insan gibi görünmekten çekinme, bildiğini düşünmeleri halinde kendinden kuşkulan.

Hem iradeni doğayla uyumlu tutmak hem de dış dünyayla ilgilenmek kolay değildir. Ancak ikisinden birine bağlı kaldığında zorunlu olarak diğerini ihmal edeceksin.

14.

Çocukların, karının ya da dostlarının sonsuza kadar yaşamasını istiyorsan delirmişsindir. Çünkü kendi elinde olmayan bir şeyin sana ait olmasını ve başkasına ait olan bir şeyin sana ait olmasını istiyorsundur. Kölelerinin herhangi bir hata yapmamalarını istiyorsan da delirmişsindir. Kötülüğün kötülükten başka bir şey olmasını istiyorsun demektir. İsteklerinden uzak kalmak istemiyorsan bunu sadece elinde olanlardan isteyerek yapabilirsin.

Herkesin gerçek efendisi isteklerimizi bize veren ve istemediklerimizi bizden uzaklaştırandır. Bu durumda özgür bir insan diğerlerine ait olan şeyleri istememeli ve onlardan kaçmamalıdır. Bunları yapmıyorsa köle olarak kalacaktır.

15.

Yaşamı bir ziyafetteymişsin gibi düşün, önüne bir tabak uzatıldığı zaman yemekten bir parça al. Bunu da nazikçe elini uzatarak yap. Tabak önünden kal-

dırıldığı zaman almaya çalışma. Yemek gelmezse sabırsızlık etme ve sıranı bekle. Çocuklar, kadınlar, konum ya da gelecek söz konusu olduğu zaman da böyle davran. İşte bu şekilde davranırsan tanrıların sofrasına bile davet edilirsin. Sana verileni almayıp küçük gördüğün zaman tanrıların davetlisi ve sevgilisi olmakla kalmazsın aynı zamanda onlarla denk olup onlarla beraber hükmedersin. Böyle davrandıkları için Diogenes[1] ve Herakleitos[2] gibi isimler gerçekten de layık oldukları şekilde tanrılarla bir olarak anıldılar.

16.

Bir insan yastaysa, çocuğu ülkenin dışındaysa, malını mülkünü kaybettiyse ve bundan dolayı ağlıyorsa olaya kendini kaptırıp ve bu türden şeylerin bu insanı gerçekten zavallı yaptıklarına yönelik düşünceye inanma. Kendi kendine şunu söyle: Mutsuz olmasına neden olan şey yaşadığı felaket değil. Hem ondan başka kimse de üzüntü duymuyor. Üzülmesine neden olan şey kendi düşünceleri. Ancak yine de uygun olduğunu düşünüyorsan onunla beraber

1 MÖ 412-323 yılları arasında yaşamış Kinik felsefenin öncüsü filozof.

2 MÖ 6. ve 5.yüzyıllarda yaşamış Efes doğumlu Sokrates öncesi filozof.

ağla ve sözlerinle onu teselli etmeye çalış. Ancak kendini de kaptırmamaya çalış.

17.

Uzun ya da kısa bir oyunda yönetmenin sana verdiği rolü oynayacağını varsayalım. Senin bir fakir rolünde olmanı uygun gördüyse senin de elinden geldiğince iyi oynaman gerekir. Bir topal, bir hükümdar ya da özel bir insan rolünde olman gerekiyorsa o zaman da farklı şekilde hareket etmek olmaz. Verilen rolü iyi oynaman gerekir. Ancak seçimde bulunan başkasıdır.

18.

Bir kuzgun uğursuz bir şekilde öttüğü zaman bu görüntüler seni arkasından sürüklemesin. Kendine gelip de ki: "Bu uğursuz sesin haber verdiği felaketin bir önemi olamaz. Bu türden şeyler benim zayıf bedenimi, küçük zenginliğimi, basit şöhretimi, çocuklarımı ya da karımı ilgilendirmiyor ki! Eğer istersem benim için tüm alametler şans getirir. Ne olursa olsun bundan bir mutluluk çıkarabilmek benim elimde olan bir şeydir."

19.

Kazanmanın senin elinde olmadığı bir savaşa girmezsen yenilmezsin.

Bir insanın şeref ve onur içinde olduğunu ya da büyük bir konuma ulaştığını gördüğünde hayallerinin etkisinde kalıp onun elde ettiği şeylerden dolayı mutlu ve mesut olduğunu düşünme. İyinin özü elimizdeyse kıskançlık duymak, haset etmek, general, senatör ya da konsül olmak istemezsin. Sana yeterli olacak tek şey özgür olmaktır. Buna ulaşmak için yapılması gereken tek şey gücümüz dahilinde olmayan şeyleri küçümsemektir.

20.

Sana küfür eden, vuran ya da küçümseyen bir kimse kötülüğü yapan kimse değildir. Bunları yapan insanların hakkındaki düşüncelerin onları öyle gösteriyor. Unutma ki her ne zaman birisi seni kışkırtırsa seni kışkırtan kendi fikrindir. Bu nedenle görüntünün peşinden gitme. Soluklanıp kendine zaman kazandırdığın zaman kendine daha kolay hükmedeceksin.

21.

Ölüm, sürgün ya da buna benzer kötü görünen şeylerden ölüm mutlaka her zaman gözünün önünde olsun. Diğerlerini de unutma. Böylece sıradan endişelerin olmaz ve hiçbir şeyi aşırı derecede istemezsin.

22.

Felsefeye merak salacaksan insanların sana güleceklerini ve seninle alay edeceklerini bil, insanlar karşına çıkacaklar ve "Bu adam bir gecede filozof oldu. Şu üsten bakışa bakın!" diyecekler. Üsten bakışın olmasın, sana göre iyi ve güzel görünen düşüncelere güçlü bir şekilde bağlan. Direnmeyi başarırsan ilk zamanlar seninle alay edenler bile bir süre sonra sana hayran olacaklardır. Fakat onların eleştirilerine kulak asarsan o zaman iki katı komik duruma düşersin.

23.

Günün birinde birisinin beğenisini kazanmak için dışsal şeylere bağlanırsan yaşam şeklini mahvettiğinden emin olabilirsin. Bu nedenle her durumda ve her zaman filozof olmaya bak. Eğer filozof olduğunu göstermek istiyorsan da o zaman kendi kendine görünmen yeterli olacaktır.

24.

Şöyle eleştiriler ve düşünceler seni etkilemesin: "İtibarsızlık içinde yaşayacağım. Dünyada bir önemim olmayacak." Eğer küçük düşmek ya da zavallı ve sefil duruma düşmek kötü bir şeyse başkaları ta-

rafından bu sana yapılamaz, bu nedenle de zavallı olmazsın. En büyük konumlara ulaşmak ya da önemli bir ziyafete davet edilmek senin elinde olan bir şey midir? Bu sorunun yanıtı "hayır!" O halde nasıl olacak da sen herhangi bir konuda küçük ya da zavallı duruma düşeceksin? Bu sadece sana bağlıyken sen nasıl olacak da dünyada önemsiz bir şeye dönüşeceksin? "Bu durumda dostlarıma hiçbir yardımım olmaz." Bu da ne demek şimdi? Onlara para mı vermeyeceksin? Onları Roma vatandaşı mı yapamayacaksın? Kim sana bunların gücümüz dahilinde olan şeyler olduğunu ve başkalarına değil de bize ait olduklarını anlattı? Kendinde olmayanı başkasına nasıl vereceksin? Bazıları zenginleşmeye çalışmanı ve kendilerinin de bundan böylece yararlanabileceklerini söyleyebilir. Onurunu, kendine saygını, sadakatini koruyarak zengin olunabilecekse bu yolu gösterin, ben de zengin olurum. Ancak sahte şeyler kazanmanız için gerçek servetimi kaybetmemi istiyorsanız ne kadar mantıksız ve aptalca davrandığınıza bakın. Hangisini istersiniz, para mı yoksa sadık ve dürüst bir dost mu? Bu türden şeyleri bana kazandıracak şeylerde yardımcı olun ama bana kaybettirecek şeyleri benden istemeyin. Ülkenin senin tarafından hiçbir hizmet görmeyeceğini

söyleyebilirsin. Ne yani benim tarafımdan yaptırılmayan hamam ya da revaklar mı olmayacak? Bunlar ne işe yararlar? Elbette bir demirciden ayakkabı ya da bir ayakkabıcıdan silah yapması istenmez. Aslında herkesin kendi işiyle ilgilenmesi ve kendi mesleğiyle uğraşması yeterlidir. Fakat birileri senin karakterine bakıp ülkeye sadık ve şerefli bir insan kazandırsa hiç mi ülkeye hizmet etmemiş olursun? Bu durumda da büyük bir hizmet etmiş ve yarar sağlamış olursun. O halde vatandaşlar arasındaki yerin ne olur? Sadık ve şerefli kalmakla ulaşılacak seviye! Eğer hizmet ederken bu özelliklerini yitirip onursuz ve saygısız bir insana dönüşürsen bunun ülkeye ne yararı olacak?

25.

Bir ziyafette ya da toplantıda birileri senden üstün görülüyorsa bu mutluluğa eriştiği için onun adına sevinmelisin. Bunlar sevinilecek şeyler değillerse o zaman da kurtulduğun için sevinmelisin. Öte yandan elimizde olmayan şeyler için hiçbir şey yapmazken ve başkaları da bunlar için epey çaba harcıyorken senin de onlar kadar pay alman ya da eşit görülmen söz konusu olamaz. Birileri önemli bir insanın kapısına sürekli uğramıyorsa, ama birileri

de oraya her gün gidiyorsa, sokağa çıktığında ona refakat etmeyen refakat eden kadar, dalkavukluk yapmayan yapan kadar, övmeyen sürekli öven ya da dalkavukluk yapan kadar iyi muamele görebilir mi? Bu türden şeyleri satın almak için verilen şeyleri vermeden bedava almaya kalkışırsan haksızsın ve açgözlüsün demektir. Marulları forumda kaça satarlar? Örneğin bir obolosa. Komşun parasını verip marul alıyorsa ama sen vermediğin için marulsuz dönüyorsan komşundan azına sahip olmadığın söylenemez. Çünkü onun marulu varken senin de harcamadığın bir paran vardır. Burada da aynı durum geçerlidir. Ziyafete davet edilmedin, çünkü onun için gerekeni ödemedin. Bu bedel bir övgü, ziyaret, dalkavukluk olabilir ve bunlar da elbette teslim olmak ve bağlı olmak anlamına gelir. Hoşlanıyorsan bedelini ödeyebilirsin. Ancak bedelini ödemeden o nesneye sahip olmak istiyorsan haksızlık yapıyorsun demektir. Gidemediğin ziyafetin yerine koyabilecek başka bir şeyin yok mu? Elbette o ziyafetten daha güzel bir şeyler var. Bu şey de övmek istemediğin şeyi övmemiş olman ve ziyafeti veren kimsenin kibrine ve küstahlığına katlanmamış olmandır.

26.

Üzerinde anlaştığımız konulardan hareketle doğanın amacını anlayabiliriz. Örneğin komşunun kölesi bir fincan ya da başka bir şey kırmış olsa teselli için bunun bir kaza olduğunu söyleriz. Bu durumda kendi fincanın kırıldığı zaman komşunun fincanı kırılmış kadar sakin olmalısın. Bu örneği daha önemli konular için de uygula. Bir başka insanın çocuğu ya da karısı ölse herkes bunun doğanın bir kanunu olduğunu anlatır. Ancak bunları söyleyen kimsenin kendi oğlu ya da karısı öldüğü zaman "Ne kadar mutsuzum! Ne kadar şanssızım!" der. Kendimiz böyle bir şey yaşadığımızda başkalarına söylediklerimizi hatırlamalıyız.

27.

Bir amaç yolumuzdan çıkıp hedeflerimizi kaybetmemiz için ortaya çıkmaz, aynı şekilde kötülüğün kaynağı da bu dünyada mevcut değildir.

28.

Bir insan senin bedenini yoldan geçen bir insana teslim ederse buna elbette çok kızarsın. Peki ya kendi aklını başkalarının eleştirilerine, hakaretlerine teslim etmekten, kaygılanmaktan ve şaşkınlığa uğramaktan hiç mi utanmıyorsun?

29.

Yapacağın her şeyde ya da girişeceğin her işte bunun sonucunda ne olacağını düşün, ondan sonra hareket et. Eğer böyle yapmazsan her hareketinde önce keyif alsan da arkasından ne geleceğini bilemediğin için işin sonunda üzüntü duyarsın.

Elbette ki olimpiyat oyunlarında birinci olmak istersin. Ben de isterim. Fakat böyle bir şeyin sonunda neler olacağını da düşün. Ancak bundan sonra bu işe başlayabilirsin. Öncelikle hazırlık yapmak, yemeği azaltmak, zevkleri ortaya çıkaran şeylerden uzak durmak, sıcak ya da soğuğa bakmaksızın düzenli antrenman yapmak, soğuk su ya da şarabı içmemek, beden eğitimi öğretmenine aynı bir hekime teslim olur gibi teslim olmak ve ondan sonra yarışmalara girmek gerekir. Yaralanabilirsin, toz yutabilirsin, ayağın kırılabilir, kamçılanabilirsin ya da dayak yiyebilirsin. Bunları iyice düşündükten sonra yapmak niyetindeysen atlet ol. Fakat bunları düşünmezsen o zaman güreşçileri ya da gladyatörleri taklit eden, kimi zaman boru çalan kimi zaman tragedyalar ile ilgili oyunlar oynayan çocuklar gibi boş işlerle uğraşmış olacaksın. Atlet, gladyatör, hitabet ustası ya da filozof olmak isteyip sonunda hiçbir şey olamayacaksın. Aynı bir maymun gibi gördüklerini

taklit edeceksin. Aslında yapmak istediklerini önceden düşünmedin ve umursamadan, sadece basiretten yoksun hırslı ve hevesli bir insanın arzularıyla bu işlere girdin. Böyle çok sayıda insan bir filozofu görüp ya da sadece Euphrates'in[3] iyi bir hitabet ustası olduğunu duyarak (kimse onun gibi konuşamaz) filozof olmak ister.

Öncelikle yapacağın işin özelliğini kavramaya çalış. Daha sonra bu yükü taşımaya yetecek gücün olup olmadığını anlamak için kendi karakterini incele. Pentatloncu ya da gladyatör mü olmak istiyorsun? Omuzlarını, sırtını ve belini incele. Herkes aynı şey için doğmuş değildir. Filozof mu olmak istiyorsun? Onlar gibi yemekle beraber filozoflar gibi içebilir ya da zevklerden mahrum kalabilir misin? Geceleri uymaman, çalışman, ailenden ve dostlarından uzak kalman, kölelerinin seninle alay etmesine katlanman, onur, konum gibi şeylerin peşine düşmemen gerekir. Tüm bunları incele ve barışın, özgürlüğün ya da gerçeğin bir ücret karşılığında alınıp alınamayacağını denetle. Mümkün değilse çocuklar gibi davranmak yerine başka bir yöntem benimse. Bugün filozof, sonra tefeci, hatip ve en sonunda da

3 Genç Plinius'un mektuplarında isminden söz ettiği Suriyeli filozof.

Caesar'ın memurlarından biri olma. Bunlar birbirlerine uygun değildir. Tek bir insan olmalısın. İyi ya da kötü. Ruhuna ait olanlarla ya da bedenine ait olanlarla ilgilen. Yani ya iç dünyanın zenginliğini ya da dışarının zenginliğini elde etmeye çalışacaksın. Bir filozofun ya da sıradan bir insanın karakterini elde etmeye çalışacaksın.

30.

Görevlerin içinde bulunduğumuz durumla ilgisi vardır. Örneğin babandan mı bahsedeceğiz? Kendisine bakmaya, onun sözlerini dinlemeye, azarlamalarına, kötü hareketlerine katlanmaya mecbursun. Babanın kötü bir adam olduğunu düşünebilirsin. Ancak doğanın sana iyi bir baba verme zorunluluğu yok ki. Sadece bir baba verecektir. Kardeşin kötü bir şey yapıyorsa o zaman onun kardeşi olarak kal ve yaptıklarını önemseme. Öncelikle neyi yapmaya mecbur olduğunu, özgürlüğün nerede olduğunu bil ve kendi iradeni doğayla uyumlu tutmaya bak. Eğer sen kendinin farkındaysan başka insanların seni küçümsemeleri ve incitmeleri olanaksızdır. Ne zaman incindiğini zannedersen o zaman incinirsin. Bu şekilde bir yaklaşım geliştirirsen o zaman komşuların, vatandaşların ya da üstlerinden rahatsız olmazsın.

31.

Din özü itibariyle tanrılar hakkında doğru ve düzgün fikirlere sahip olmak ve onların varlıklarını ve tanrısal niyetlerini her şeyin üzerine yaydıklarını, dünyayı iyilikle ve adaletle yönettiklerini kabul etmektir. Senin ise onlara itaat etmek için başına gelenleri tanrısal iyilikten gelen şeyler olarak kabul etmen ve rıza göstermen için dünyaya geldiğini kabul etmen gerekir. Böylece tanrılardan asla şikâyetçi olmazsın ve sana özen göstermedikleri için onlardan şikâyetçi olmazsın. Bunu yapabilmek için elinde olmayan şeylerden vazgeçmen gerekir ve tüm mutluluğunu ve felaketleri sadece elinde olan şeylere özen göstererek yaşamayı tercih edersin. Kendine yabancı şeyleri iyi ya da kötü diye düşünürsen istediğinden ayrı kaldığın zaman ya da korktuğun şeyle karşılaştığın zaman felaketin sorumlusundan şikâyetçi olman ya da ondan nefret etmen gerekecektir. Her hayvanın doğasında kendisine zarar verenden uzak durmak ve nefret etmek, kendisine yararlı ve iyi görünene yanaşmak ve onu sevmek için vardır. Bu nedenle vurulanın kendisini yaraladığını zannettiği şeyi sevmesi olanaksızdır. Bu nedenle hiç kimse felaketinden zevk duymaz. Bir baba servet ya da nimet diye ifade edilen şeyleri oğluna vermezse

oğulun kendisine küfürler etmesinin nedeni budur. Eteokles ve Polyneikes'in[4] ebedi düşmanlıklarının nedeni budur. Kral olmanın büyük bir mutluluk olacağını zannediyorlardı. Çiftçilerin, gemicilerin ya da tüccarların tanrılara lanetler etmelerinin nedeni de budur, karısını ya da çocuklarını kaybedenin şikâyetlerinin nedeni de budur. Faydanın olduğu yerde sevgi, şefkat ve merhamet de vardır. Bir insan isteklerini ya da nefretlerini kanunları ortaya çıkaranın isteklerine uygun şekilde ortaya koyarsa dindarlığını ve şefkatini güçlendirmiş olur. Tanrılara saygı için şarap döküldüğü, kurban kesildiği ya da adakta bulunulduğu zaman herkes kendi ülkesinin geleneklerine göre hareket etmelidir. Bu törenleri yaparken ne cimrice davranmalı ne de abartılı olunmalıdır, yalnızca sade ve ölçülü davranılmalıdır.

32.

Kâhine gittiğin zaman başına ne geleceğini bilmediğini ve bunu öğrenmek için ona gittiğini hatırla. Bir filozofsan, kaderini öğrenmek için kâhine gittiğin zaman başına gelecek şeyin türünü bildiğini düşün. Eğer başına gelecek olan şey elimizde olmayan

4 Oidipus'un oğulları.

şeylerden biriyse bu ne iyiliktir ne de kötülüktür. O halde kâhine giderken dünyadaki herhangi bir şeye isteğin ya da nefretin olmasın, aksi olursa her zaman korkarsın. Yaşayacağın herhangi bir olayın seninle ilgisi olmadığını ve sana yabancı olduğunu hatırla. Herhangi bir insan sana engel olamayacağına göre bu şey ne olursa olsun onu yararlı yapmak sana bağlıdır. O halde tanrılardan ve kâhinlerden korkma. Birilerinden öğüt almak istediğin zaman kimin sözlerini dinleyip kiminkilerini umursamadığını unutma. Sokrates'in gerek duyduğu zamanlarda yaptığı gibi kâhinlere başvur. Sadece olay yaşandığı zaman öğrenilen ya da akılla ya da herhangi bir sanatla, kuralla anlaşılamayacak şeyler için başvur. Bu nedenle bir dost ya da vatan için büyük tehlikelere girmek gerektiği zaman bunu yapıp yapmamak için kâhine başvurma. Kâhin kurban bağırsaklarının kötü olduğunu söylüyorsa bu senin için ölüm, yaralanma ya da sürgüne işaret eder. Fakat aklı başında bir insanın tüm kötü olaylara karşın dostlarına yardım etmeye devam etmesi gerekir. Bu nedenle başvurduğun kâhinden daha büyük bir kâhin olan, öldürüldüğünü gördüğü dostuna yardım etmeyip tapınağından kovan Apollon Pythios'a başvur.

33.

Bundan sonra hem kendi başınayken hem de başkalarıyla beraberken asla değişmeyecek olan ahlak kuralları belirle.

Olabildiğince sus ve konuşurken de gerekli kelimeleri kullanıp az konuş. Az da olsa görev gereği konuşman gerekir. Bu noktada sıradan şeylerden söz etme. Sıradan şeyler olan gladyatör dövüşleri, at yarışları, atletler ya da yiyip içme gibi konulardan söz etme. Yine övgü ya da karşılaştırma için biraz önce bahsettiklerimin ismini anma.

Yapabiliyorsan dostlarının konuşmalarını ahlak ve terbiye sınırları içine çek. Yabancılar arasındaysan hiç konuşma.

Uzun süre, sık sık ve kahkaha atarak gülme.

Zorunda değilsen hiçbir şey için asla yemin etme, zorunda olduğun zaman da olabildiğince az yemin et.

Evinden başka yerde yemek yeme ve çağırıldığın ziyafetlere gitmemeye çalış. Gitmek zorunda kaldığın zaman da sıradan insanlar gibi davranmamak adına dikkatli hareket et. Unutmaman gereken şey davetlilerden birisi ahlaklı ve namuslu değilse onun yanında oturan da ne kadar böyle olmasa da ister istemez kirlenecektir.

Beden için gerekli şeyleri, örneğin yemek, içmek, elbise, ev, hizmetçiler isteme, sadece ruh için gerekli olan şeyleri ne kadar lazımsa o kadar iste.

Evlenmeden önce cinsel ilişkiden tüm gücünle uzak kalmaya çalış. Öte yandan bu zevkleri tadanlara sert davranma. Onlara karşı öfkeli olma ve sürekli olarak kendi yaptığınla övünme.

Eğer birisi seni kötülerse o söylediği şeyi reddetmeye çalışma. Sadece şöyle yanıt ver: "Bunu söyleyen kimse elbette ki başka kusurlarımı bilmiyormuş. Bilseydi sadece bunu söylemekle kalmazdı."

Halka açık yerlerde sıklıkla görünmeye gerek yoktur. Gitmen gerektiği zaman da her şeyin olması gerektiği gibi olmasını dile ve sadece iyi olanın kazanmasını iste. Sonuçtan her zaman memnun olmaya çalış. Zaferi kim kazanırsa kazansın, sen muzaffer adına bu durumdan memnun ol. Bu sayede asla kızmaz ya da üzülmezsin. Aynı zamanda fazla alkış, kahkaha ya da abartılı hareketlerden uzak dur. Böylesine yerlerden evine döndüğün zaman gördüklerini uzun uzadıya anlatma. Çünkü bu türden şeyler senin hatalarını düzeltmene ya da seni daha ahlaklı bir insan haline getirmeye yaramaz. Bu türden sonsuz tartışmalar ve konuşmalar insanları senin gördüğün sahnelere hayran olduğun sonucuna ulaştırır.

BEDEN İÇİN GEREKLİ ŞEYLERİ,
ÖRNEĞİN YEMEK, İÇMEK, ELBİSE,
EV, HİZMETÇİLER İSTEME, SADECE
RUH İÇİN GEREKLİ OLAN ŞEYLERİ NE
KADAR LAZIMSA O KADAR İSTE.

Bazı insanlar ya da eserleri hakkında anlatılan hikâyeleri dinleme. En azından mecbur değilsen bunu yapma. Mecbur kaldığında da ciddiyetini ve ağırbaşlılığını koru ve herhangi bir sıkıntı duyduğunu da göstermemeye çalış.

Herhangi birisi ile konuşacağın zaman özellikle de bu insan önemli birisiyse Sokrates ya da Zenon gibi davran, onların bu durumda nasıl davranacaklarını düşün. Böyle davranırsan o kişinin karşısında nasıl davranacağını bilirsin. Bu sayede önündeki duruma uygun hareket etmiş olursun. Görüşeceğin kimse önemli birisiyse bu büyük insana saygını göstereceğin zaman kendisini evde bulamayabileceğini, evdeyse de yok dedirtebileceğini, kapıyı açmak istemeyebileceğini ya da isteğine umursamazca yaklaşabileceğini önceden düşün. Eğer bütün bunlara karşın oraya gitmeye mecbursan o zaman da tahammül et ve zahmete değmez deme. Çünkü bu türden sözler sıradan bir insanın, dış dünyadaki şeylerin ya da ruhun dışındaki şeylerin etkisinde kalan insanların sözleridir.

Sıradan konuşmalarda uzun uzadıya girdiğin mücadelelerden, yaşadığın tehlikelerden bahsetme. Bunları anlatmak çok keyifli olsa da başkaları bunları dinlemekten keyif duymazlar.

Kahkaha atmaktan uzak kal, bu durum seni kolayca kabalığa sürükleyebilir ve insanların da sana duyacakları saygıyı azaltabilir.

Ahlaksız konuşmalara kendini kaptırmak çok tehlikelidir. Bu türden konuşmaları duyduğun zaman fırsat buldukça konuşanları azarlamaktan çekinme. Eğer mümkün değilse de sessizliğinle, yüzünün kızarmasıyla ve bakışlarının ciddiyetiyle bu türden konuşmalardan hoşlanmadığını belli etmelisin.

34.

Eğer hayallerin bir şehveti gözlerinin önüne getiriyorsa her zaman olduğu gibi seni sürüklememesi adına uyanık kal. Bu şehvetin geçmesi ve kendine biraz zaman isteyebilmek için bunu yap. O an duyacağın zevki ve arkasından gelecek olan pişmanlığı karşılaştır ve o anda alacağın zevkle ilerideki övünmeni karşılaştır. Eğer tam da o sırada hazzı tatman gerektiğine inanıyorsan bunun seni kendisine doğru çekerek teslim almasına karşı dikkatli davran ve buradan kazandığın büyük zaferi o hazdan alacağın basit tattan üstün gör.

35.

Bir şeyi yaparken o şeyi yapmanın senin görevin olduğuna inanıyorsan her ne olursa olsun o şeyi

yaparken insanlar tarafından görülmekten ve insanların bunu kötü bir şey olarak düşünmelerinden korkma. Bu eylem kötüyse yapma, iyiyse seni nedensiz ve gereksiz şekilde suçlayanlardan neden korkuyorsun?

36.

"Ya gündüzdür ya gece." Bunlar birbirlerinden ayrıyken doğru olabilirler ancak ikisi birlikte söylenerek karıştırılır ya da birleştirilirlerse hata olur. Aynı bu şekilde ziyafetlerde diğer insanları düşünmeden her şeyin bizlere ait olmasını istemek de saçmadır. Bir ziyafete çağırıldığın zaman seni çağıran kimsenin yeteneklerini, ona borçlu olduğun saygıyı düşündüğün kadar önüne getirilen yemekleri düşünme.

37.

Eğer gücünün üzerinde bir rol oynamaya kalkışırsan rolü iyi oynayamamakla kalmaz kayıp da edersin.

38.

Nasıl ki yürürken bir çiviye basmamak için ya da ayağın burkulmasın diye dikkat ediyorsan aynı şekilde aklının yönetici yetisine de zarar vermemeli-

sin. Her eyleminde buna dikkat edersen daha güvenli hareket etmiş olursun.

39.

Nasıl ki ayakkabının ölçüsü ayaklardır, aynı şekilde beden de servetin ölçüsüdür. Bu kurala bağlı hareket edersen her zaman doğru yolda olacaksın. Aksi takdirde bir uçurumdan yuvarlanıyormuşsun gibi olur. Ayakkabılar için de benzeri bir durum geçerlidir, bir kere ayakkabının ölçüsünün dışına çıktığın zaman önce yaldızlı ardından da erguvan renginde ayakkabıların olur ve sonunda da mücevherlerle dolu bir ayakkabı istersin. Bir kere ölçüyü aşan için sınır yoktur.

40.

Kadınlar on dört yaşını geçmelerinden sonra erkekler tarafından kapatma olarak görülürler. Kadınlar kocalarının kendilerini onlara verdikleri zevkten dolayı değerli gördüklerini düşünerek süslenirler ve her şeyi bu süslenmeye bağlarlar. Bu nedenle onlara, tavırlarındaki güzellik, alçakgönüllülük ve erdem oranında saygı ve itibar göreceklerini anlatmak kadar yararlı başka bir şey olamaz.

41.

Bir insan sürekli olarak sporla ilgileniyor, sürekli yiyip içmeyi düşünüyor, diğer zamanlarında da sürekli maddi araçları için çaba sarf ediyorsa ya da sürekli hayvani arzularını doyurmakla ilgileniyorsa bu yanlıştır. Bu türden şeyler insan yaşamının temeli değil ayrıntıları olmalıdır, bunlara az zaman ayırmak gerekir ve bütün dikkatimiz ve çabamız ruhumuza yönelmelidir.

42.

Biri sana haksızlık yapıyorsa ya da aleyhine konuşuyorsa onu böyle davranmaya iten bir şeyler olduğunu düşün. Çünkü sana göre doğru olanı değil kendine göre doğru olanı uyguluyordur. Eğer kötü muamele yapıyorsa kendisi hata yaptığı gibi aynı zamanda kendisini yaralamış olur. Ancak bir insan doğru ve benimsenen bir kuralı yanlış zannediyorsa bundan zarar gören de o kural değil hata yapan insandır. Bu kurala bağlı kalırsan aleyhine konuşan insanlara sabırla katlanırsın. Çünkü her şey hakkında kötü konuşan kişi için "kendini haklı sanıyor" diyebilirsin.

BİRİ SANA HAKSIZLIK YAPIYORSA
YA DA ALEYHİNE KONUŞUYORSA
ONU BÖYLE DAVRANMAYA İTEN BİR
ŞEYLER OLDUĞUNU DÜŞÜN.

43.

Her şeyin iki kulpu vardır. Bu kulpların birinden tutarsanız o şeyi taşıyabilirsiniz, ama diğer kulptan tutarsanız taşıyamazsınız. Eğer kardeşin sana bir kötülük yaparsa onu kötülük yapan kulpundan tutmamalısın. Çünkü onu taşımaya yaramayan kulptur bu. Bunun yerine kardeşin olan kulptan tut. Bu sayede onun tahammül edilebilir olan sağlam tarafından tutmuş olacaksın.

44.

Şöyle düşünmek doğru bir yaklaşım değildir: "Sizden daha zenginim, o halde sizden daha iyiyim. Sizden daha güzel konuşuyorum, o halde sizden daha değerliyim." Doğrusu şöyle olmalıdır: "Sizden daha zenginim, çünkü sizden daha fazla servetim var. Sizden daha güzel konuşuyorum, çünkü konuşmalarım sizinkinden daha değerlidir." Şunu unutma: Sen bir servet ya da söz değilsin.

45.

Bir insanın acele acele yıkandığını görürsen böyle yaparak kötü davrandığını söyleme. Sadece acele ettiğini söyle. Bir başka insanın çok fazla şarap içtiğini görürsen kötü yaptığını söylemek yerine sadece

çok içtiğini söyle. Kişinin neden böyle davrandığını bilmeden, onun kötü davrandığına nasıl inanırsın ki? Böyle davrandığın sürece doğrusunun ne olduğunu bilmediğin bazı görüntülere kendini kaptırmış olmayacaksın.

46.

Kendine hiçbir zaman filozof deme. Cahil insanların karşısında güzel sözler sıralama. Sadece bu güzel sözlerin gereklerini yerine getir. Örneğin ziyafette nasıl yenmesi gerektiğini anlatma, sadece öyle ye. Her zaman her yerde Sokrates'in böylesine gösterişlerden uzak durduğunu hatırla. Bazı gençler kendilerini başka filozoflarla tanıştırmalarını isterlerdi. O da kendisine önem verilmemesine hiç de şikâyetçi olmadan isteklerini yerine getirirdi. Cahillerin karşısında önemli ve ayrıntılı konular açılırsa sus. Çünkü henüz hazmedilmeyeni vermekte büyük tehlike vardır. Eğer günün birinde birileri kalkıp senin hiçbir şey bilmediğini söylerse ve sen de buna sinirlenmiyorsan o zaman filozof olmaya başlamışsındır. Koyunlar da ne kadar yem yediklerini çobanlara göstermezler, ancak yedikleri yemi yeterince hazmettikleri zaman gidip süt ve yün yaparlar. Sen de cahillere ne kadar yem yediğini gösterme, iyice hazmettiysen hareketlerinle bunu göster.

KENDİNE HİÇBİR ZAMAN FİLOZOF
DEME. CAHİL İNSANLARIN KARŞISINDA
GÜZEL SÖZLER SIRALAMA. SADECE
BU GÜZEL SÖZLERİN GEREKLERİNİ
YERİNE GETİR.

47.

Bedenini az yemeye ve içmeye alıştırdıysan bundan gurur duyma. Eğer sadece su içiyorsan her zaman "ben sadece su içerim" deme. Ancak öncelikle fakir insanların sana göre ne kadar kanaatkar ve zorluklara karşı ne kadar sabırlı olduklarını gözlerinin önüne getir. Sabır ve tahammüle alışmak niyetindeysen bunları başkaları için değil kendin için yap. Çok susadığında bir yudum su al ve ağzını suyla çalkala, bunu da kimseye söyleme.

48.

Cahil insanların iyilikleri ve kötülükleri kendilerinden beklemeleri olanaksızdır, her zaman başkalarından beklerler. Filozoflar ise iyilikleri ve kötülükleri her zaman kendilerinden beklerler. Bir insanın bilgeliğe giden yolda olduğuna dair ilk göstergeler diğer insanları kötülememesi, hiç kimseyi methetmemesi, şikâyetçi olmaması, önemli bir insanmış gibi kendisinden söz etmemesi ya da bir şey biliyormuş gibi davranmamasıdır. Bir şeyi elde etmek istiyorsa ancak bu şeyi elde etmesine bir zorluk çıktıysa ya da bir engel ortaya konulursa sadece kendisini sorumlu kabul eder. Biri onu övüyorsa gizlice alay eder, kötülüyorsa yanıt vermez. Ancak iyi giden fakat tam an-

lamıyla güven vermeyen bir şeye müdahale ederken dikkat eder gibi dikkatli bir şekilde iyileşmeye devam eder. Bütün isteklerinden kurtulmuştur. Tüm nefretini elimizde olan şeylerin aksine olan şeylere yöneltmiştir. Hiçbir konuda abartılı hareketleri yoktur. Kendisini aptal ya da cahil yerine koyarlarsa bunu umursamaz. Sanki karşısında en tehlikeli düşmanı olan ve kendisine karşı sürekli tuzaklar kuran bir adam varmış gibi sürekli kendisine karşı uyanık davranır.

49.

Bir insan Khrysippos'un[5] eserlerini anlamak ve açıklamakla övünüyorsa kendi kendine şunları söyle: "Khrysippos biraz üstü örtülü yazmasaydı bu adamın övünebileceği bir şey yoktu." Ben ise ne istiyorum? Doğayı bilmek ve onu izlemek. En iyi açıklayanın Khrysippos olduğu anlatılır. Onun eserlerini alırım. İyice anlayamazsan bana anlatacak birisine sorarım. Buraya kadar abartılı bir durum yok. İyi bir öğretmen bulduktan sonra da kendisinin açıklamalarından yararlanarak söylenenleri uygulamak dışında bir şey kalmaz. Dikkat edilmesi gereken tek şey budur. Bir bilgenin yazdıklarını inceleyerek, an-

5 MÖ 279-206 yılları arasında yaşamış Stoacı filozof.

layarak ve onu takip ederek ben ne yapmış olurum? Bir gramerci olurum, filozof değil. Ancak Homeros yerine Khrysippos'u açıklıyorum. Birisi onu açıklamamı isterse ve ben de ona uygun davranmazsam büyük utanç duyarım.

50.

Bütün bunların uygulanmasında dirençli ol. Bu kanunlara karşı çıkman halinde itaatsiz kabul edilmeye razı ol. Hakkında söylenenleri umursama. Çünkü bunlar senin elinde değildir.

Aklın yargılarını ihmal etmeyi daha ne kadar sürdüreceksin? Daha ne kadar kendini en iyi şeylere kayık görmeyeceksin? Nelere uyman gerektiğini öğrendin ve bunları kabul ettin. Kendini kontrol etmek için hangi ustanın, düşünürün gelmesini bekliyorsun? Çocuk değil olgun bir insansın. Kendini umursamayarak, eğlenerek zaman geçiren sensin, kendini kontrol altına almak için sürekli bir şeyleri ötelersen bu ölene kadar böyle devam edecek. O halde bugünden itibaren bir insan gibi yaşamaya ve bilgelik konusunda çaba harcamaya başla. Senin için çok güzel ve iyi görünen bu şeyler çiğnenemeyecek kadar kutsal şeyler olarak görünsünler. Zahmetli, zevkli ya da utanılacak bir şeyler çıktığı zaman onlarla mücadele

etme zamanı gelmiştir. Olimpiyat oyunları başlamış ve zaman dolmuştur. Cesaret ya da korkaklığın zaferi ya da yenilgiyi getirecek. Her şeyin ve her olayın kendisinin yükselmesine hizmet etmesini sağlayarak ve sadece aklın peşinden giderek Sokrates başarılı olmuştur. Sen de henüz Sokrates gibi olmamakla beraber Sokrates gibi yaşamak isteyen bir adam gibi davranmalısın.

51.

Felsefenin en önemli ve ilk kısmı ilkelerin nasıl kullanılacağını belirleyen kısımdır. Örneğin yalan söylememeliyiz. İkinci kısım ise bir öncekini kanıtlayan kısımdır. Örneğin yalan söylememenin gerekliliği nasıl kanıtlanır? Üçüncü kısım ilk kısmın doğrulanması ve açıklanmasından oluşmaktadır. Örneğin bir neden niye kanıt olarak kabul edilir? Kanıtlama, yargı, doğruluk, çelişki ve geçersizlik ne anlama gelir? Üçüncü kısmın açıklanması ve geçerli olması için ikinci kısmın, ikinci kısmın kanıtlanması ve geçerli olması için de birinci kısmın doğru olması gerekir. Ancak aralarından en zorlu ve güvenilmesi gereken kısım birinci kısımdır. Biz ise her zaman tersini yaparız, üçüncü kısmı önemseriz ve bütün çabamızı kanıtlamak için harcarız. Bu sayede en önemli kısım

olan birinci kısmı savsaklarız ve unuturuz. Sonuçta yalan söyleriz ama yalan söylemenin kötü bir davranış olduğuna dair kanıtları da her zaman elimizin altında tutarız.

Şu özdeyişleri asla aklından çıkarma: "Zeus ve Kader bana yolu gösterin! Bu yoldan ilerlemeye hazırım!"

"Sizlere karşı geliyorsam kendi değerimi düşürmüş olurum. Ama ne kadar değersiz olsam da yolunuzdan yürürüm. Her kim ki zorunluluklara gönüllü bir şekilde boyun eğer o kimse insanların en akıllısı ve cenneti hak edenidir."[6]

Son isteğin şu olsun: "Kriton! Cesurca bu geçitten geçelim. Hem tanrılar bizi oraya götürüyorlar ve oraya davet ediyorlar."[7]

"Anytos ve Meletos beni öldürebilirler ama bana zarar veremezler."[8]

6 Euripides, Fragmanlar.
7 Platon'un Kriton diyalogundan bir alıntı.
8 Platon, Sokrates'in Savunması metninden bir alıntı.

EK OKUMA LİSTESİ

Metin ve Çeviriler

Epicteti Dissertationes ab Arriano Digestae (Greek text), H. Schenkl (ed.), Leipzig: Teubner, 2. ed., 1916.

All the works of Epictetus, çeviren Elizabeth Carter, Dublin: Hulton Bradley, 1759 (= Carter 1759).

Epictetus: The Discourses as reported by Arrian, the Manual, and Fragments, çeviren W.A. Oldfather, 2 cilt, Loeb Classical Library, London and Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1925–1928.

The Discourses of Epictetus, gözden geçiren ve çeviren Robin Hard, giriş Christopher Gill, London: Everyman, 1995 (= Hard 1995).

Epictète: Entretiens, J. Souilhé (çev.), 4 cilt, Paris: Budé, 1948–65.

Epictetus: Discourses and Selected Writings, çeviren R. Dobbin, New York: Penguin, 2008 (= Dobbin 2008).

Epictetus: Discourses Book 1, çeviri, giriş ve yorum R. Dobbin, Oxford: Clarendon Press, 1998 (= Dobbin 1998).

Epictetus: The Enchiridion, çeviren T.W. Higginson, giriş Albert Salomon, New York: Bobbs-Merrill, 1948.

The Handbook of Epictetus, çeviren N.P. White, Indianapolis: Hackett, 1983.

Genel

Hershbell, J.P., 1989, "The Stoicism of Epictetus: Twentieth-Century Perspectives," *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, cilt 2.36.3, Berlin: W. De Gruyter, 2148–2163.

Long, A.A., 2002, *Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life*, Oxford: Oxford University Press.

Spanneut, M., 1962, "Epiktet," bkz. T. Klauser (ed.), *Reallexicon für Antike und Christentum* (Volume V), Stuttgart: Hiersemann, 599–681.

Stephens, W.O., 2007, *Epictetus and Happiness as Freedom*, London: Continuum.

Epiktetos'un Yaşamı ve Dönemi Hakkında

Brunt, P. A., 1977, "From Epictetus to Arrian," *Athenaeum*, 55: 19–48.

Millar, Fergus, 1965, "Epictetus and the Imperial Court," *Journal of Roman Studies*, 55: 141–48.

Stadter, P. A., 1980, *Arrian of Nicomedia*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Starr, C., 1949, "Epictetus and the Tyrant," *Classical Philology*, 44: 20–29.

Wirth, T., 1967, "Arrians Erinnerungen an Epiktet," *Museum Helveticum*, 24: 149–89, 197–216.

Stoacılık Üzerine

Algra, K., vdl., 1999, *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, Cambridge: Cambridge University Press.

Barnes, J., 1997, *Logic and the Imperial Stoa*, Leiden: Brill.

Billerbeck, M., 1978, *Epiktet: von Kynismus*, Leiden: Brill.

Bonhöffer, Adolf, 1890, *Epiktet und die Stoa*, Stuttgart: Ferdinand Enke.

——, 1894, *The Ethics of the Stoic Epictetus*, W.O. Stephens (çev.), New York: Peter Lang, 1996.

Brennan, T., 2005, *The Stoic Life: Emotions, Duties, and Fate*, Oxford: Oxford University Press.

Cooper, J. M., 2004, "Stoic Autonomy," in J. Cooper (ed.), *Knowledge, Nature and the Good: Essays on Ancient Philosophy*, Princeton: Princeton University Press.

De Lacy, P., 1979, "The Four Stoic Personae," *Illinois Classical Studies*, 3: 163–72.

——, 1943, "The Logical Structure of the Ethics of Epictetus," *Classical Philology*, 38: 112–25.

Dobbin, R., 1991, "Προαίρεσις in Epictetus," *Ancient Philosophy*, 11: 111–35.

Döring, K., 1979, *Exemplum Socratis*, Wiesbaden: F. Steiner.

Graver, M., 2003, "Not Even Zeus: A Discussion of A.A. Long, *Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life*," *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 24: 343–359.

——, 2007, *Stoicism and Emotion*, Chicago: University of Chicago Press.

Gretenkord, J.C., 1981, *Der Freiheitsbegriff Epiktets*, Bochum: Brockmeyer.

Hijmans, B. L., 1959, *ΑΣΚΗΣΙΣ: Notes on Epictetus' educational system*, Assen: Van Gorcum.

Jagu, A., 1946, *Épictète et Platon*, Paris: J. Vrin.

Johnson, B.E., 2014, *The Role Ethics of Epictetus: Stoicism in Ordinary Life*, Lanham, Maryland: Lexington Books.

Kamtekar, R., 1998, "*Aidôs* in Epictetus," *Classical Philology*, 93: 136–60.

Long, A.A., 2006, *From Epicurus to Epictetus: Studies in Hellenistic and Roman Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.

——, 1996, *Stoic Studies*, Cambridge: Cambridge University Press.

——, 1986, *Hellenistic Philosophy: Stoics, Epicureans, Sceptics*, Los Angeles: Scribner's.

Long, A. A., ve D. N. Sedley (edl.), 1987, *The Hellenistic Philosophers*, 2 cilt, Cambridge: Cambridge University Press.

Pohlenz, M., 1948–9, *Die Stoa: Geschichte einer geistigen Bewegung*, Göttingen: Vandenhöck & Ruprecht.

Sandbach, F.H., 1989. *The Stoics*, Indianapolis: Hackett, 2. ed.

Scaltsas, Theodore ve Andrew S. Mason (edl.), 2007, *The Philosophy of Epictetus*, Oxford, New York: Oxford University Press.

Schofield, Malcolm, 2004, "Epictetus: Socratic, Cynic, Stoic," *Philosophical Quarterly*, 54: 448–456.

Sellars, J., 2003, *The Art of Living: The Stoics on the Nature and Function of Philosophy*, Burlington VT: Ashgate.

Sorabji, R., 2000, *Emotion and Peace of Mind: The Stoic Legacy*, Oxford: Oxford University Press.

Stephens, W.O., 1996, "Epictetus on How the Stoic Sage Loves," *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 14: 193–210.

Xenakis, J., 1969, *Epictetus: Philosopher-Therapist*, The Hague: E.J. Brill.

Epiktetos'un Kendisinden Sonraki Dönemlere Etkisi Üzerine

Boter, G., 1999, *The Encheiridion of Epictetus and its Three Christian Adaptations*, Leiden, Boston: Brill.

Brennan, T. ve C. Brittain (çev.), 2002, *Simplicius: On Epictetus' Handbook 1–26*, Ithaca: Cornell University Press.

—— (çev.), 2002, *Simplicius: On Epictetus' Handbook 27–53*, Ithaca: Cornell University Press.

Brooke, C., 2006, "How the Stoics Became Atheists," *Historical Journal*, 49: 387–402.

Jagu, A., 1989, "Le Morale d' Épictète et le Christianism,." *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, cilt 2.36.3, Berlin: W. de Gruyter, 2164–2100.

MacMillan, D.J. (ed.), 1979, *The Stoic Strain in American Literature*, Toronto: University of Toronto Press.

Spanneut, M., 1972, "Épictètechez les moines," *Mélanges de Science Religieuse*, 29: 49–57.

Stadter, P. A., 1980, *Arrian of Nicomedia*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Stanton, G.R., 1968, "The Cosmopolitan Ideas of Epictetus and Marcus Aurelius," *Phronesis*, 13: 183–95.

Strange, S. ve J. Zupko (eds.), 2004, *Stoicism: Traditions and Transformations*, Cambridge: Cambridge University Press.

Wright, Gillian, 2007, "Women Reading Epictetus," *Women's Writing*, 14(2): 321–37.

Epiktetos'un MS 50 yılında Frigya'daki Hierapolis kentinde dünyaya geldiği sanılmaktadır. Gençliğini köle olarak geçiren Epiktetos, Neron'nun ölümünden (MS 68) kısa bir süre sonra azat edildi ve Roma'da felsefe eğitimi vermeye başladı. MS 93 yılında Yunanistan'ın Epir yöresindeki Nikopolis kentine giderek bir felsefe okulu kurdu. Epiketos, Stoacı felsefeye uygun olarak, çok az eşyasıyla, büyük bir sadelik içinde yaşamını sürdürdü. MS 135 civarında Nikopolis kentinde öldü.

Çevirisini sunduğumuz *Enchiridion* zihinsel özgürlük ve mutluluğa ulaşmanın yolunu gösteren bir kılavuzdur. Epiktetos'a göre erdemli insan, aşırı istek ve ihtiraslardan kurtulmuş olan kişidir. İnsanı mutsuz kılan şeyler, dünya malına aşırı tamah ve bunları elden kaçırmaktan dolayı yaşanan kızgınlık ve korkulardır. Bu olumsuz hislerden ancak kabullenerek, razı olarak, yakınmayarak; gerçek bir tevekkülle kurtulabiliriz.

internet satış
saykitap.com

ISBN 978-605-02-0845-0

9 786050 208450

SAY YAYINLARI

sayyayincilik.com
facebook.com/sayyayinlari
twitter.com/sayyayinlari
instagram.com/sayyayincilik